

Маргарита Младенова (София, България)

ВРЪЗКАТА НА ПОЛША С КИРИЛО-МЕТОДИЕВАТА ТРАДИЦИЯ

Наскоро появяват се сборник *Polskie kontakty z piśmiennictwem cerkiewnosłowiańskim do końca wieku XV. Zeszyty naukowe wydziału humanistycznego. Sławiastyka*, 3. Gdańsk, Uniwersytet Gdański, 1982 [1985], 190 с., съдържа докладите от проведената на 8—11. X. 1980 г. в Гданск Международна интердисциплинарна научна сесия на тема „Полски контакти с църковнославянската писменост до края на XV в.". Сесията бе организирана от Отдела за славянски езици на Института по руска филология при Гданския университет (*Zakład języków Słowiańskich Instytutu Filologii Rosyjskiej Uniwersytetu Gdańskiego*) и Секцията по църковнославянски език към Института по славянознание при Полската академия на науките в Гданск (*Pracownia Języka Cerkiewnosłowiańskiego Instytutu Sławiastwa Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku*). В уводното слово при откриването на сесията проф. д-р Лешек Мошински посочва, че тя е посветена на 1100-годишнината от първите контакти на южнополските племена с моравската Кирило-Методиева мисия (880 г.), на 600-годишнината от изпращането на славянски монаси от Прага в Олешница (1380 г.) и на приближаващата 500-годишнина от издаването на най-старата кирилска печатна книга в Краков (1491 г.), и обосновава посочените дати от гледище на съвременната наука.

Докладът на И. Калага и Т. Гурна (Варшава) — „*Wczesnośredniowieczny kompleks osadniczy przy ul. Batalionów chłopskich w Wiślicy w świetle najnowszych badań*“, информира за резултатите от най-новите археологически изследвания във Вишлица. След крагък преглед на достиганите археологически изходки вниманието се съсредоточава върху църквичката „Св. Миколай“, свързана в научната литература с началото на славянската литургия в Малополша. Според анализа на авторките църквата се датира между X и XIII в., т.е. значително по-късно от периода на мисонерската дейност на Кирил и Методий. Разкритите обекти са най-старите във Вишлица.

Вл. Ва в р ж и н е к (Прага) — „*Význam byzantské míše na Velké Moravě pro christianizaci slovanských pňrodů*“ — подчертава, че създаването на нов книжовен език и превеждането на него на богослужебните книги е революционен акт в областта на културата. Авторът по-

ставя въпроса за мотива и основния тласък при създаването на славянската литургия. Според него идеята за създаване на славянска култура на народен език е плод на усилията на самите Кирил и Методий, докато мотивът за организиране на мисията в Моравия е политически. За тях Велика Моравия става източник и център, от който славянската култура се разпространява и сред южните и източните славяни, където делото им процъфтява по-късно. Поддържа се правдивостта на съобщението на Кривоставската легенда, че чешкият княз Борнivoй е покръстен от Методий.

Ян Л е ш н и (Познан) — „*Sprawa tak zwanego Państwa Wiślan. Z przeszłości politycznej obszaru porzeczca górnej Wisły w IX-X wieku*“ — съпоставя археологическите и историческите източници, които дават сведения за т.нар. държава на висляните. Стига се до извода, че нейната връзка с Велика Моравия е била вероятно някаква форма на васална зависимост, която отпада в началото на X в. с унадъка на великоморавското княжество. Висляните не достигат до самостоятелно държавно устройство, в X в. те попадат под властта на чешката династия на Пршемисловците и вероятно към този период се отнасят по-сериозните им контакти с християнството. За това говорят останките от предроманско строителство в Краков (главния център на висляните), на Вавел.

Б. К у м о р (Люблин) — „*Zagadnienie chrześcijaństwa Metodjańskiego w państwie Wiślan*“ — прави преглед на дискусиите относно проникването на славянската литургия в т.нар. държава на висляните. Като обобщава противоположните мнения, авторът се присъединява към възможността тя да е проникнала сред висляните, макар че въпросът е все още открит и няма убедителни и неоспорими данни в полза на това мнение.

В. Ш е н к (Битом) — „*Kult liturgiczny świętych Cyryla i Metodego w Polsce*“ — проследява историята на култа към Кирил и Методий. Подчертава се, че общият култ към солунските братя се разпространява в Чехия и Моравия през XIV в. и благодарение на контактите на Прага с Краков прониква в Полша. Посочват се документите и паметниците, които свидетелствуват за това, както и изключенията и различията между отделните полски области в това

отношение. В края на XVI и началото на XVII в. култът се разпространява в дяла Полша, а църкви, посветени на братята, се появяват в края на XIX в.

М. К а р л ю к (Краков) — „Imiona apostołów i ewangelistów jako świadcstwo oddziaływania liturgii słowiańskiej w Polsce“ — изтъква, че въпросът за съществуването на славянската литургия в Полша не е чисто лингвистичен. От езиковедско гледище може да се търси общост между старобългарския, старочешкия и старополския език в заемстваните християнски лични имена, които имат и дублетни форми, заети от латински — *Kuka, Toma, Juda, Andrzej, Bartolomiej, Maciej, Paweł*. Те показват зависимост от старобългарския книжовен език с чешко посредничество.

А. В и н ц е н д (Гьотинген) — „Krytyczna analiza dokumentów dotyczących kontaktów Polski z misją Suryjomelodijską“ — анализира историческите, археологическите и езиковедските аргументи, според които моравската мисия на Кирил и Методий се простира и върху Малополша. Той отхвърля това мнение като недоказуемо, отдавайки лингвистичните свидетелства на чешката християнизаторска дейност, а данните от исторически и археологически характер смята за недостатъчни. Съществуващите оскъдни данни за Кирило-Методиева традиция в Полша се смятат за проява на чешкото влияние от периода след смъртта на Методий.

Ив. Б у ю к л и е в (София) — „Следите от Кирило-Методиевата традиция в старополски“ — разглежда данните за покръстването на висляните, като обръща особено внимание на различните тълкувания на гл. XI от Пространното житие на Методий. Въпреки някои спорни моменти в аргументацията на това становище авторът смята, че не е изключено да е съществувала връзка на някои полски области с Кирило-Методиевата традиция. Освен евентуалното непосредствено въздействие на традицията през великоморавския период се отбелязва и по-късното опосредствено въздействие под влияние на старочешкия език. Разглеждат се паралели в текста на Болонския и Флорнаниянския псалтир.

Ст. У р б а н и ч и к (Краков) — „Uwagi o polskich cerkiewizmach *księga, pisać, czytać*“ — съсредоточава вниманието си върху етимологията на тези три лексеми. Той смята до извода, че *księga* се разпространява в славянските езици под влияние на Кирило-Методиевата традиция и по-късно в полски се контаминира с *ksiąz*. Подобно развитие с модификация на значението във връзка с християнската книжовна практика се предполага и при глаголите *pisać, czytać*.

Я. Ш а т к о в с к и (Варшава) — „O cerkiewizmach w najstarszej polskiej terminologii chrześcijańskiej“ — анализира състава на релigioзна лексика в славянските езици и в полски и изтъква, че съществуват старобългаризми, които нямат точни еквиваленти в чешкия език или еквивалентите им са засвидетелствани спорадично и с друго значение. Въз основа на примери като *niłosirdy, sąmnienie/sunnienie, sąmnieć sie, zbawiciel*, вероятно и *zbawić* се издига

хипотезата, че освен доминиращото чешко посредничество при заемките на старобългаризмите в полски е имало и пряко влияние, осъществено по време на предполагаемия контакт в Южна Малополша.

А. П а з о р (Загреб) — „O pewnych związkach chorwackich glosolazy z Polską“ — представя паметниците, свидетелстващи за връзка на хърватските глаголази с Полша. На първо място се спира на Краковските глаголически фрагменти, преписвани в пражкия Емаузки манастир и оттам попаднали в бенедиктинския манастир „Св. Кръст“ в Краков на Клепаж. Освен това авторката се спира на т. нар. Мариинска миса, запазена в кирилски ръкопис от XVI в., и на глаголическия ръкопис, наричан *Percegrinow Blagdanar pora Andrija* от 1506 г. За други връзки на хърватските глаголази с Полша говорят и известни брой екземпляри на глаголически нечетни издания от XVI и XVII в., запазени в полски библиотеки.

И. В и р о з у м с к и (Краков) — „Benedyktyni słowiańscy w Oleśnicy i Krakowie“ — проследява накратко историята на славянските манастири в Олешница и в Краков на Клепаж. Те са основани съответно в 1380 и 1390 г. и съществуват до края на XV в. И двата са основани с участието на пражкия Емаузки манастир и поддържат връзки с него. Авторът предполага, че подобно на пражкия манастир този в Олешница е играл роля за развитието на демократичните и народности тенденции на своето време.

И. Х а м (Виена) — „Na tropach glogolicy krakowskiej?“ — търси източниците на релigioзния култ към св. Войтех в Хърватско. Проблемът засяга дейността на глаголическите манастири в Краков и Олешница. На този фон авторът анализира конкретен текст от края на XIV или началото на XV в., който се пази в Националната библиотека във Виена. Без да дава определен отговор на въпроса за взаимоотношенията между този антифон и неговия латински оригинал, намрени в унгарски тсбници, той стига до извода, че несъмнено полският по произход култ към св. Войтех се разпространява сред южните славяни най-късно през XIII в.

Л. М о ш и н с к и (Гданск) — „Polskie glogolika“ — съобщава за резултатите от своите издирвания на глаголически ръкописи и печатни издания в полските библиотеки. Не е установил други глаголически ръкописи освен Краковските глаголически фрагменти. Вроцлавските библиотеки не съдържат глаголически ръкописи. Открити са обаче още 8 глаголически печатни текста (освен известните досега), за които авторът дава подробно библиографско описание, придружено от снимки на заглавните листове. Текстовете се съхраняват в библиотеките в Краков, Торун, Варшава и Вроцлав.

Ян П о в е р с к и (Гданск) — „Rola dworu Jagiellońskiego w kontaktach Polski z kręgiem piśmiennictwa cerkiewno-słowiańskiego“ — съпоставя обществено-икономическата и политическата обусловеност на контактите на Полша с църковнославянската литература в доягелон-

ския период и след сключването на полско-литовската уния, като се отчитат връзките с Русия и южните славяни и посредничеството на руските и румънските земи, Унгария и Чехия. Според автора резултатът от полско-литовската уния е главно количественото нарастване на тези контакти, обусловено от благоприятните политически условия.

Т. Т р а й д о с (Варшава) — „Trzeci ideeowe i kręgi stylistyczne polichromii bizantyjskich w Polsce za panowania Władysława II Jagiełły (1386—1434)“ — анализира византийската живопис в запазените 3 от всичко 7-те църковни постройки, изградени по нареждане на Владислав II Ягело. Стига се до заключението, че параклисът в Люблин и манастирите във Вишлица и Сандомеж показват формално сходство с някои компоненти на руската и сръбската живопис, с композиционни решения и детайли от готическото изкуство, изпълнени от различни работилници, всяка със свои специфични черти. Авторът локализира тези работилници в Пшемисл, където съществуват едновременно католическа и православна църква. В идейно отношение те са подчинени на католическите идеи на Владислав II Ягело за присъединяване на руско-литовската църква към католицизма.

В. В и т к о в с к и (Краков) — „Polonizmy rzeczynwiste i pozorne w tekstach cerkiewnoruskich sprzed XVI wieku“ — определя 84 лексикални единици в староруски, които смята за

полски по произход. Анализира се материалът в староруския речник на П. Срезневски и етимологичните речници на руския език. Думите са класифицирани по семантика и хронология. Повечето от тях са живи в съвременния руски книжовен език. Отделно се разглеждат и някои мнимы „полонизми“, които според автора нямат полски произход.

Ал. Н а у м о в (Краков) — „Najstarsze rękopisy cyrylickie w dzisiejszych bibliotekach polskich“ — подчертава тясната симбиоза на полската и руската култура в периода на тяхното формиране, резултат от която е налячието в полските библиотеки на ред кирилски ръкописи. От запазените около 800 ръкописа той се спира на най-старинните — фрагмент от Супрасълския сборник (XI в.), няколко ръкописа от XII и XIV в. По-голямата част от ръкописите са от по-късно време. Точната датировка на някои от наметнатите е въпрос на бъдещи изследвания.

От направения преглед може да се види, че сборникът съдържа разнообразни по тематика изследвания, които осветляват непроучени аспекти на Кирило-Методиевата традиция в Полша и стимулират по-нататъшните разработки в тази област. С публикуването на тези материали полската славистика без съмнение дава принос към проучване на делото на славянските просветители.